Гастроном — це Толька, хлопець із нашого класу. А Гастроном тому, що страшенно товстий і весь час жує (такий у нього апетит!). І в школу носить одразу по три сніданки, і всі в кульочках. А кульочки магазинні, і на них напис — "Гастроном". Через ці кульочки його й прозвали так. Три роки тому прозвали, коли він тільки в школу прийшов. І відтоді ніхто його інакше не називає. Гастроном — і все! А дехто навіть не знає, як його насправді звуть.

А товстий Гастроном справді винятково. Я колись із ним на одній парті сидів, так він мене зовсім витіснив. Я тільки наполовину сидів, а наполовину висів у повітрі.

Потім ми якось на уроці фізкультури для інтересу міряли Гастрономові штани. Ми удвох із Тимком влізли в них і ще місце залишилося. Оце так штани!

Після цього Тимко пустив чутку, що Гастроном носить батькові труси. Дехто повірив.

До того ж Гастроном ще й на скрипці грає. Я й Тимко живемо з ним в одному домі та щодня чуємо, як він години по три підряд стоїть біля вікна і цигикає отим смичком — наче дрова пиляє. Може, ми з Тимком погано розуміємося на музиці, але гра Гастронома дуже нагадує нам звуки іржавого гвіздка, коли його повільно витягають обценьками з дошки. Або скрипіння наших немазаних дворових воріт. Правда, Гастроном клявся, що то його мама примушує, а він нібито терпіти не може скрипку. І що в нього навіть слуху немає. Бреше, звичайно. Є в нього слух! Вчителька співів сама говорила: "Абсолютний слух!" А от у мене слуху дійсно немає. Мені, як каже Тимко, крокуючий екскаватор на вухо наступив. Зате я худий. І я б нізащо не згодився помінятися з ним — щоб у мене був слух і щоб із мене так глузували.

А як же з нього не глузувати, коли він такий товстий, незграбний і такий дивак — на скрипці грає! І вічно з ним щось трапляється. Полізе через паркан — і повисне, злізти не може. Захоче калюжу перестрибнути — геп! — просто в калюжу. А ви б подивилися, як він бігає! Як качка! Перевалюється з ноги на ногу, головою мотає і пихкає, як паровоз. Сміхота!

Гастроном навіть ніби звик уже до того, що з нього глузують. І якщо хтось що-небудь справді дотепне скаже про нього — сам сміється.

Але сміється він узагалі якось дивно — ніби плаче. Й очі при цьому не веселі, а сумні-сумні.

Та одного разу… Одного разу була велика спека. Градусів тридцять. Навіть більше. Асфальт на тротуарах розтопився і став м'який, як подушка. А біля кіоску з газованою водою стояли такі черги, як на футбол…Ми сиділи у дворі під деревом і знемагали від спеки. Я, Тимко, Гастроном і ще двоє хлопців із нашого будинку — Альошка і Федя. Гратися не хотілось, читати не хотілось, говорити не хотілося — нічого не хотілось у таку спеку.

Нарешті Тимко не витримав і каже:

— Хлопці, ходімо на пляж!..

Ми з сумом переглянулись — заманлива пропозиція!..

— Та-а-а, — похмуро протяг Федя, — це, звичайно, здорово. Тільки хто нас пустить?..

Він сказав те, про що ми зразу всі подумали. На пляж нас самих ніколи не пускали, категорично не пускали. Мами боялися, щоб ми не втонули. У нас були суворі мами.

— Дур-ни-ці! — бадьоро сказав Тимко. — Ушиємось, і кінець. Ніхто й знати не буде. Скажемо — в Ботанічний сад ходили.

Ми нерішуче мовчали.

— Не хочете? Ну, тоді я сам піду!..

От іще Тимко! Що значить "не хочете" — ми хотіли! Але…

— А-а… Гаразд… Один раз вжитті! — відчайдушно махнув я рукою, — Поїхали, хлопці!.. Ми підхопилися. Тільки Гастроном сидів, здивовано і навіть злякано поглядаючи на нас.

— А ти? — спитав Тимко і враз скривився: — Та сиди! Куди тобі!.. Ще втонеш! Відповідай тоді…

— Та чого… — почервонів Гастроном, опускаючи очі. — Я теж із вами, я поїду… Я теж хочу…

До самої набережної ми йшли пішки. На тролейбус не сідали — економили гроші. У нас в обріз вистачало тільки на переправу. Адже пляж у Києві був на тому березі Дніпра, на Трухановому острові. А було це ще тоді, коли пішохідний міст на острів ще навіть не будувався. І доводилося переправлятися катером.

На переправі ми ледве не "засипались". Білетерка аж ніяк не хотіла нас пускати: "Дітям без батьків їздити на пляж заборонено!"

Ми спочатку розгубились. Але потім Тимко несподівано закричав: "Тату! Тату! Нас не пускають! Он наш тато!.." — і почав махати рукою якомусь лисому дядечкові в темних окулярах, що був уже на катері. І коли білетерка обернулась, шукаючи очима "нашого тата", ми прошмигнули.

А на катері знову мало не "погоріли". Висока жінка в крислатому капелюсі та з рушником через плече, яка стояла в натовпі на містку, здалеку побачивши Гастронома, раптом радісно загукала:

— А, Толя! Толю, здрастуй! А де мама? Де Марія Іванівна? Маріє Іванівно, де ви?..

Гастроном обімлів. Навіть рота розтулив із переляку. Це була знайома його мами, якась Варвара Дормидонтівна. Ми пригнулися і почали швидко просуватися до виходу, не звертаючи уваги на радісні крики Варвари Дормидонтівни. На наше щастя, катер у цей час підійшов до берега.

Довго ще бігли ми по пляжу, лякливо оглядаючись — чи не женеться слідом ця життєрадісна Варвара Дормидонтівна.

Гастроном ледве встигав за нами.

— Ху, чорт! — переводячи подих, з досадою сказав Тимко. — Тепер ще розповість чого доброго! І все через тебе, Гастрономе. Завжди свиню підкладеш. Сидів би ліпше вдома.

Гастроном винувато мовчав.

Щоб знову випадково не зустрітися з тіткою Варварою, ми пішли на Матвіївську затоку. Тут було менше народу і дуже красиво. Минулої неділі я і Тимко їздили сюди з батьками і запам'ятали це місце.

Велика патлата верба схилилася до самої води і купає в ній свої довгі віти. Під вербою м'якенька травичка, а поряд чистий білий пісочок. Дно тут пологе, рівне, без водоростей. І течії майже нема, вода тиха, спокійна. Кращого місця для купання і не знайдеш.

Ми нетерпляче почали роздягатись. А за хвилину вже забули про все на світі. Ми хлюпались у воді й шалено верещали від захоплення. Ух, як хороше!..

Гастроном, як завжди, відстав од нас і ще вовтузився на березі, охайно складаючи наш одяг під деревом.

— Гастро-о-о-номе! — закричав Тимко. — Сиди ліпше на березі та пильнуй наші штани. Гляди, щоб не вкрали.

Гастроном підійшов до води. Обережно занурив одну ногу і зразу ж відсмикнув — вода здалася йому холодною. Ми зареготали. Я вдарив долонею по воді й оббризкав його.

Гастроном зойкнув і відскочив на пісок. Ми ще гучніше зареготали. Тоді він розбігся і дзвінко плюхнувся у воду. І… поплив. Ми здивовано перезирнулись. Чесно кажучи, ми чомусь були певні, що Гастроном не вміє плавати. Куди йому, такому, плавати! А він, виявляється, вміє. Та ще як уміє! Не гірше за кожного з нас. Гастроном зразу помітив, що ми здивовані, й тут-таки продемонстрував усе своє вміння. Він плавав на вимашку, по-морському, на боці, на спині… Плавав за допомогою самих лише рук і самих лише ніг. І навіть… навіть просто лежав на воді, не рухаючись. І не тонув. Як дерев'яний! Цього вже ніхто з нас не вмів.

Гастроном сяяв, поглядаючи на наші здивовані обличчя. Він був щасливий. Ще ніколи в житті він не мав такого успіху.

Ну, ми дивувалися три хвилини, п'ять хвилин, а потім нам це набридло, і ми продовжили купатися. Але Тимко не міг пережити те, що Гастроном уміє лежати на воді, а він — ні. І Тимко сказав:

— Можеш не радіти. І не задаватися. Це просто ненормально. Нормальні люди тонуть. Це закон. Гастроном тільки добродушно посміхнувся у відповідь.

Ми знову стали бризкатися, плавати й пірнати. Час минав непомітно…

Від довгого перебування у воді я дуже змерз. Я взагалі мерзляк, швидко мерзну. Варто мені навіть у найжаркіший день пробути у воді більше десяти хвилин, яку мене робиться "гусяча шкіра" і починають клацати зуби. Це, мабуть, тому, що я худорлявий. У всякому разі, мама так вважає.

Я збирався вже вилазити з води. А тут Тимко говорить:

— Хлопці, пішли на той бік! Там виліземо і позагораємо. Гайда!

І хлопці попливли. І Гастроном теж. Мені було якось незручно признатися, що я змерз і хочу на берег. Що я, гірший за Гастронома, чи що? І я теж поплив.

Затока в цьому місці була широка, метрів двісті. Я ледве плив. Ноги задубіли і не хотіли слухатися. Руки теж зводило від холоду. Для того, щоб зігрітися, я почав різко й безладно махати руками та ногами. І зразу втомився. Хлопці набагато випередили мене. І тільки Гастроном, який все-таки плавав повільніше за всіх, спокійно пихкав недалеко попереду мене.

Згодом я зовсім знесилів і почав задихатися. З сумом подивився вперед, оглянувся назад. Це було саме посередині затоки. І мені раптом стало так страшно, що аж в очах потемніло. Я збагнув, що до берега не допливу — сил не вистачить. Серце стислося — от-от зупиниться… Я розтулив рота, щоб крикнути, гукнути хлопців на допомогу, але захлинувся і закашлявся.

"Нормальні люди тонуть", — промайнули в голові безглузді слова Тимка.

"Ну все — кінець!" — подумав я.

І в цей час Гастроном несподівано обернувся. Очі його злякано розширилися. У мене був, мабуть, такий вигляд, що він без слів догадався, в чім справа. Повернувся і швидко поплив до мене.

— Тримайся! — сказав він, підставляючи своє плече. Я вхопився. І відчув, як здригнулося його гаряче плече від дотику моєї закляклої руки.

— Нічого! Допливемо! — спокійно промовив Гастроном, підтримуючи мене. — Держись міцніше! До мене одразу повернулися сили. І страх — як рукою зняло. Плисти було легко. Я, мов за рятувальний круг, тримався за плече Гастронома.

Берег усе наближався і наближався. Хлопці вже давно вийшли з води і, нічого не підозрюючи, здивовано поглядали на нас.

— Гей! Чого це ви обнімаєтесь! — гукнув Тимко. Тепер, коли страх уже минув, берег був близько, мені чомусь стало соромно за свою слабкість і не хотілось признаватися хлопцям, що я мало не втонув.

— Ти не кажи їм. Добре? — пошепки попросив я Гастронома.

— Ага. — прошепотів він, — ти тепер сам пливи. Можеш?

— Звичайно! — бадьоро сказав я, відпустив його плече і, стараючись з останніх сил, поплив до берега, удаючи, що це мені зовсім не важко.

Коли ми вийшли на берег, хлопці відразу причепилися — що там у нас трапилось? Я, шалено клацаючи зубами, відкручувався — нічого, мовляв, особливого. Але хлопці не вгавали. І тоді раптом Гастроном, почервонівши, сказав:

— Та це я, я просто мало не втонув. Судома схопила. А він мене рятував.

— Та ну?! — промовив вражений Тимко.

Я остовпів… Я спочатку подумав, що Гастроном глузує. Але він говорив серйозно і зовсім не глузливо. І не встиг я опам'ятатися, як Тимко накинувся на нього:

— Так я і знав! Я ж говорив! От лихо! Чого ж ти не гукнув, нас не покликав? Думаєш, йому одному легко було тебе рятувати?! Дивись — посинів увесь. А разом ми б тебе вмить урятували. От дурний!..

Хлопці всі одразу загомоніли:

— Звичайно!

— Лопух ти, Гастрономе.

— От іще!..

Гастроном стояв, схиливши голову, і ніяково посміхався. Я очманіло дивився на нього. І, знаєте, він раптом здався мені не таким уже й товстим. Слово честі!

Я не витримав і крикнув:

— Стривайте, хлопці!.. Не горланьте!.. Нічого подібного. Це не він. Це я мало не втонув. Він усе переплутав. Я тонув. А Гаст… — я осікся, запнувся на хвилину і вже тихо сказав, — а Толька врятував мене. Якби не Толька….. Справді, ну який же він Гастроном після цього?! Толька, найсправжнісінький Толька! Чуєте, хлопці! І не смійте називати його більше Гастроном.

…Між іншим, я тепер на пляж сам не ходжу. Дехто каже, це тому, що мені здорово влетіло від мами (а влетіло, справді, здорово, і не тільки

мені, а всім, а особливо Тольці, колишньому Гастроному — Варвара Дормидонтівна таки все розповіла).

Та справа зовсім не в цьому.

1960 р.